

Poziția individului în raporturile juridice internaționale

Asist. univ. dr. Livia Dumitrescu *

From the perspective of the relationship of the individual person with his respective citizenship and with the international organisms, his quality of being a subject of the international law raises certain problems. The individual is the detinator and the direct beneficiary of the internal and international acts which protect the human being's rights and fundamental liberties, but he may be as well a subject of criminal liability within the international law - as the latter is, by excellency, personal - and he may as well formulate requests and initiate juridical actions in front of international institutions and courts - his active side status in trial being recognized (in the some way as his passive side status is recognized too).

Key words: *individual person, international law, quality of subject of international law international criminal liability*

Cuvinte cheie: *individ, drept internațional, calitatea de subiect de drept internațional, răspundere penală internațională*

1. Considerații generale. Evoluția istorică a conceptelor. Problema calității de subiect de drept internațional a individului este o problemă destul de disputată în doctrina clasică, ea constituind obiectul a numeroase controverse între autorii care recunosc individului o asemenea calitate și cei care îi refuză orice loc în ordinea juridică internațională. Între aceștia se situează și o categorie distinctă a celor care nuanțează răspunsurile în funcție de conceptele ori noțiunile juridice în care individul este plasat.

O definiție foarte cuprinzătoare definește drept actor al relațiilor internaționale „orice entitate organizată compusă cel puțin indirect din ființe umane, care nu este subordonată vreunui alt actor din sistemul mondial și care participă la relații de putere cu alți actori”¹, definiție ce ar trata inclusiv indivizii ca actori ai relațiilor internaționale. Definiția însă poate fi contrapusă perspectivelor realiste asupra problemei, care extinde calitatea de actor și spre alte entități decât statele națiune², însă pentru realiștii clasici, calitatea de actor etatic depinde de trei criterii: suveranitate, recunoașterea și controlul asupra teritoriului și populației, statele prevalând întotdeauna în confruntările cu actorii nestatali deoarece pot influența în mod esențial termenii interacțiunilor în relațiile internaționale³.

Evoluția și dinamica opiniilor a fost dată și de raportul individ-stat așa cum a evoluat acesta de-a lungul istoriei relațiilor internaționale. Astfel, din această

* Autoarea este cadru didactic la Facultatea de Drept și Științe Administrative a Universității din Craiova.

¹ Gustaaf Geeraerts, *Analysing Non-State Actors in World Politics*, Pole Paper Series, Vrije Universiteit Brussel, 1995

² Andrei Miroiu, Radu Sebastian Ungureanu, *Manual de Relații Internaționale*, editura Polirom, 2006, p.58

³ Kenneth Waltz, *Theory of International Politics*, McGraw-Hill, Boston, 1979, p. 93

perspectivă, pe măsura evoluției de la crearea statului și până în prezent, conflictul – la început în stare latentă, de natură mai mult filosofică și mai puțin juridică – devenit vizibil în privința legimității "celor două legimități" – a statului și a individului (Philippe Delmas). Dacă la începuturi statul s-a pretins ca unica legitimitate (căci antichitatea a echivalat noțiunea de ființă umană cu cea de cetățean, interesul cetății fiind cel care prima în raportul dintre acestea), odată cu apariția dreptului natural – prin creștinism, și a trezirii conștiințelor individuale – prin Reformă, balanța a început să încline în favoarea individului. Proclamarea în 1776, la Philadelphia, a drepturilor naturale ale omului la viață, libertate și fericire, a dat un nou curs acestor teorii. La începutul secolului XX – doctrina a ajuns la a pune în discuție chiar noțiunea de stat ca subiect de drept internațional – cu corelativul său esențial – suveranitatea. Teoreticienii renumiți ca Georges Scelle, Nicolas Potis și Leon Duguit au afirmat că numai indivizii pot fi subiecte de drept, susținând că regula de drept "nu se poate adresa decât unei inteligențe capabile de a o înțelege și a i se conforma". Majoritatea autorilor din perioada interbelică⁴, resping această teorie, însă ea capătă tot mai mult adepți în literatura juridică europeană de după cel de-al doilea război mondial⁵.

Teoriile solidariste ale lui Georges Scelle apreciază că statul, ca persoană este o ficțiune, singura realitate fiind persoana fizică luată individual și relațiile interindividuale bazate pe așa zisa "solidaritate socială", astfel încât relațiile internaționale devin relații dintre indivizi și grupuri de indivizi.

Leon Duguit consideră că statul nu este nici o persoană juridică, nici persoană suverană, ci produsul istoric al unei diferențieri sociale între clase, între guvernați și guvernanți, așadar între indivizi, neexistând o altă personalitate distinctă, ci doar un federalism al claselor. Argumentele în favoarea tezei că individul este subiect de drept internațional sunt: faptul că acesta este subiect al răspunderii penale prevăzută în dreptul internațional, este destinat și beneficiar al normelor din Convențiile Internaționale ce privesc drepturile omului și garantarea acestora și ca atare poate declanșa acțiuni în fața instanțelor internaționale, recunoscându-i-se calitatea procesuală activă (la fel cum o are și pe cea pasivă).

Autori români⁶ au recunoscut că, deși mult timp s-a refuzat indivizilor orice fel de implicare în procesul de elaborare a dreptului internațional, estimându-se că în virtutea suveranității statale ei trebuie să își revendice drepturile numai prin intermediul statelor, evoluțiile recente confirmă tendința de a recunoaște indivizilor competențe în sfera dreptului și relațiilor internaționale⁷, ei fiind subiecte derivate cărora chiar statele le conferă prin acordul lor anumite prerogative în relațiile internaționale.

⁴ D. Anzilotti, *Cours de droit international*, Paris, 1929, p.123, H. Triepel, *Les rapport entre le droit interne et le droit international*, „Recueil des Cours”, vol. I, 1923, p. 82, W. Philimore, *Droit et devoirs des Etats*, Recueil des Cours”, vol. I, 1923, p. 33

⁵ M. Sibert, *Traite de droit international public*, vol. I, Paris, 1951

⁶ Nicolae Ecobescu, Victor Duculescu, *Drept internațional public*, vol.I, ed. Hyperion, București, 1993

⁷ Theodore A. Coulombis și James Wolfe, *International Relations. Power and Justice*, Prentice-Hall, 1978, p. 236

Situațiile ivite după cel de-al doilea război mondial vin să argumenteze aceste teorii. Astfel, prin sentințele Tribunalului Internațional de la Nuremberg și Tokio au fost condamnați criminalii de război sau persoane care au comis crime împotriva comunității. În domeniul ocrotirii internaționale a drepturilor omului, individului îi se recunoaște calitatea de parte în fața instanțelor internaționale: persoanele fizice au dreptul să declanșeze o acțiune în fața Curții Europene a Drepturilor Omului și Curții de Justiție a Comunităților Europene.

Unii autori contemporani au opinat că prin semnarea și ratificarea Cartei ONU, statele au recunoscut că drepturile omului și libertățile fundamentale nu mai sunt o problemă în limitele jurisdicției naționale, ci una de drept internațional, iar individului îi sunt conferite drepturi și prerogative internaționale. De exemplu, statele semnatare ale Protocolului facultativ al Pactului Internațional privind drepturile civile și politice adoptat în cadrul ONU recunosc individului posibilitatea de a se adresa Comitetului pentru drepturile omului, cu privire la potențiale violări ale drepturilor prevăzute în Pact de către statul sub jurisdicția căruia se află individul. Aceleași proceduri se întâlnesc și în cadrul Comisiilor pentru minorități, împotriva discriminărilor rasiale, împotriva torturii, privind protecția femeii etc.⁸

Într-o enumerare a Declarațiilor, Pactelor și Protoalelor universale menite să protejeze drepturile individului dar și să dea acestuia mijloace de recurs la foruri internaționale în caz de încălcare a drepturilor sale, unii autori⁹ consideră că aceasta constituie dovada că individul este un subiect al relațiilor internaționale ce poate relaționa cu organizații, instituții și foruri judecătorești internaționale după epuizarea căilor interne ale statului fără a avea nevoie de asistența sau intermedierea statului și nici de acordul său, fiindu-i adversar și nu element¹⁰, iar numărul acestora este într-o creștere semnificativă ce conduce la o reconsiderare a poziției individului din accidentală sau incidentală într-una dominantă. (Din 1999 în 2002 numărul cererilor înregistrate de Curtea Europeană a drepturilor omului a crescut de la 8.402 la 28.257¹¹).

Teoreticienii care s-au opus considerării individului drept subiect de drept internațional au afirmat că valorificarea și exercitarea de către indivizi a drepturilor și libertăților fundamentale (formularea de plângeri individuale) este posibilă numai în condițiile în care statul implicat este semnatar al Convențiilor Internaționale.

Unii autori care nuanțează răspunsul la această controversă consideră că nu există o regulă care să îi nege individului calitatea de subiect de drept internațional și apreciază că el are, în anumite contexte, o personalitate juridică pe plan internațional, dar calificarea ca subiect de drept internațional ar presupune

⁸ Vezi Raluca Miga-Beșteliu, *Introducere în dreptul internațional public*, Ed. ALL, București, 1998,

⁹ Jean-Claude Zarka, *Relations internationales*, 3eme edition, ellipses, Paris, 2007, pag. 100, *Cap. 3. Les autres acteurs non etatiques, 4. L'individu.*

¹⁰ „Cette juridiction internationale (La cour europeene des droits de l'homme) offre un ultime rempart juridique aux citoyens qui ont epuise sans succes les voies de recours de leur pays”(Jean-Claude Zarka, *op.cit.* p. 50)

¹¹ R.Rival, „Europe : elargissement et droits de l'homme”, *Le Monde*, 29 august, 2003

implicarea unor prerogative care nu există.¹² Îi este recunoscută așadar individului personalitatea juridică dar aceasta este considerată a fi derivată , în sensul că ea poate fi conferită numai de state în măsura în care acestea sunt parte la tratate sau cutume ce implică drepturi internaționale ale individului¹³, în timp ce alți autori se limitează doar a defini indivizii (și chiar alte potențiale subiecte de drept internațional controversate) drept „actori” în relațiile internaționale, mai ales în lumina realităților de după cel de-al doilea război mondial¹⁴. Astfel, în raporturile juridice internaționale, persoana fizică nu apare – nici procedural nici substanțial – decât ca beneficiar mediat al normelor de drept internațional, și nu ca subiect activ, creator și destinatar. El nu are o capacitate juridică proprie și independentă față de state. Doar acestea pot deveni părți ale tratatelor internaționale, astfel că, în caz că statul denunță o convenție internațională sau în perioada anterioară semnării acesteia, individul ar fi lipsit de orice personalitate juridică în fața instanțelor sau organizațiilor internaționale. Așadar, pentru a fi calificat drept subiect de drept internațional, individul ar trebui să fie atât destinatar cât și creator al normelor de drept internațional, prin estomparea rolului statelor care se situează ca niște "ecrane" între individ și celelalte subiecte de drept internațional¹⁵. Indivizii ar trebui să aibă aptitudinea de a elabora acte internaționale și a li se imputa fapte producătoare de efecte juridice în dreptul internațional.

2. Individul –destinatar si beneficiar al normelor de drept internațional. În dreptul internațional se poate totuși vorbi despre o umanizare, astfel că norme și instituții au ca scop ocrotirea drepturilor și libertăților individului, ca ultim beneficiar. Statutul juridic al persoanelor fizice se stabilește potrivit dreptului intern al statului pe teritoriul căruia se află – astfel că statul poate fi cel de origine sau cel de primire. Persoana fizică poate fi: cetățean – prin naștere sau prin naturalizare, apatrid, străin. Față de aceste situații, individul se bucură de protecția generală a drepturilor și libertăților fundamentale, dar și de obligații corelative statului său juridic, astfel că poate fi subiectul actelor de extrădare sau expulzare, al dreptului de azil sau al statului de refugiat, precum și al celui de azilant diplomatic. Deși unii autori apreciază că indivizii ocupă un loc minor în societatea internațională, raportându-se la dreptul intern și nu la cel internațional, totuși drepturile și libertățile individuale sunt protejate de mecanisme și instrumente internaționale (Convenții internaționale implementate în Constituții naționale) dar și actele și faptele indivizilor ce contravin normelor internaționale pot fi sancționate de organisme și jurisdicții internaționale¹⁶.

Din punct de vedere istoric, ideea că individul are drepturi naturale, imanente, intrinseci calității lui de ființă umană își are originea în concepția creștină asupra omului. Precursori ai științei dreptului internațional, teologii spanioli și-au manifestat indignarea față de tratamentul inuman la care erau supuși locuitorii

¹² V.I.Bownlie, *Principles of Public International Law*, 1990, p. 67

¹³ V.Michael Akehurst, *A Modern Introduction to International Law*, London, 1985, p.59-60

¹⁴ Dominique Carreau, *Droit international Public*, Paris, 1988, p. 24-31

¹⁵ Simone Dreyfus, *Droit des Relations Internationales*, Paris, 1968, p. 68 .

¹⁶ Agnes Gautier-Audebert, *Droit de relations internationales*, Vuibert, Paris, 2007, p. 122

teritoriilor ce deveneau colonii spaniole sau portugheze. Conceptul drepturilor omului a fost formulat pentru prima oară în secolul XVIII, în filosofia "dreptului naturii și ginților" din care s-a inspirat Jean Jaques Rousseau în al său "contract social", iar apoi a fost reluat în timpul revoluției franceze din 1789, dar îl întâlnim și în Declarația de independență din 1776, consecință a revoluției americane. Conceptele au căpătat concretețe în constituția engleză – Bill of Rights in 1689 și în Constituția Statelor Unite în 1791, dar pentru prima dată, după cei mai mulți teoreticieni, în "Magna Carta Libertatum"¹⁷, în 1215, când se instituie dreptul la o dreaptă judecată.

Problematica drepturilor omului abordată în aceste documente are așadar atât o latură filozofică ce conduce la considerarea individului ca subiect de drepturi proprii opozabile statului cât și o latură juridică ce privește inserarea statutului de subiect de drept atât în instrumente juridice interne dar și în cele internaționale, iar ulterior se va insista asupra celor din urmă prin crearea unor mecanisme internaționale specifice de protejare și garantare a acestor drepturi.¹⁸ Protecția drepturilor omului a căpătat o amploare deosebită și un caracter imperativ, atât după primul război mondial când fondatorii O.I.M. au decis să confere asociațiilor sindicale ale muncitorilor și patronilor dreptul de a pretinde statelor să respecte convențiile O.I.M. și posibilitatea de a se adresa Societății Națiunilor¹⁹, iar după cel de-al doilea război mondial când drepturile omului au început să apară în mod expres reglementate și garantate de tratate și instituții internaționale.

Documentul fundamental în acest sens îl constituie Declarația Universală a Drepturilor Omului proclamată la 10 decembrie 1948 – primul document internațional cu vocație universală, care se întemeiază pe declarația cuprinsă în art. 1: "toate ființele umane se nasc libere și egale în drepturi", precum și pe faptul că toate aceste drepturi sunt universale și inalienabile. Deși ea nu are forță obligatorie, faptul că prevederile sale au fost încorporate în Constituțiile statelor sau au fost invocate în jurisprudență i-a conferit valoare de document ce conține principii și norme generale. După 1948, peste 60 de convenții și Declarații privind drepturile omului au fost adoptate în cadrul ONU și de asemenea au fost reglementate și mecanisme de punere în aplicare a acestora. Individul a început să exercite o mai mare putere în procesul de adoptare a deciziilor internaționale a statelor și, de asemenea, s-a extins și capacitatea sa de a contesta orice decizie a unui stat, după unii autori mai ales dacă vorbim despre indivizi *in concreto* și nu *in abstracto*, la liderii ai marilor puteri, laureați ai Premiului Nobel pentru Pace sau miliardari care conduc imperii financiare la nivel internațional²⁰.

Între convențiile internaționale menționăm Protocolul facultativ la Pactul Internațional privind drepturile civile și politice care recunoaște competența Comitetului pentru drepturile omului de a primi și a lua în considerare comunicări de la persoane particulare care se pretind victime ale încălcării Pactului de către un

¹⁷ Paul Sieghart, *The International law of Human Rights*, p. 8

¹⁸ Raluca Mîga-Besteliu, *op.cit.*, p. 248

¹⁹ Ion M. Anghel, *Subiectele de drept internațional*, ed. a IIa, Lumina Lex, București, 2002, p.424

²⁰ Antoine Gazano, *L'essentiel des Relations Internationales*, 4eme edition, Gualino, Paris, 2007, p.

stat. Astfel, este recunoscută capacitatea individului de a-și apăra drepturile la nivel internațional²¹, de pe o poziție procedurală de egalitate cu statul în cauză. De asemenea, și Comitetul pentru eliminarea discriminării rasiale²² este autorizat să primească atât rapoarte ale statelor părți asupra problemelor specifice de discriminare cât și comunicări din partea unor persoane sau grupuri de persoane cu privire la aceleași probleme, cu condiția ca acestea să fie cetățeni ai unui stat semnatar al Convenției și care se supune jurisdicției acestui Comitet. De același drept de a se formula plângeri pentru o încălcare a unor drepturi fundamentale se bucură persoanele fizice și în fața Comitetului împotriva torturii, în aceleași condiții menționate anterior²³ dar și în fața Organizației Națiunilor Unite pentru Educație, Știință și Cultură (U.N.E.S.C.O.)²⁴. Indivizii care pot adresa plângeri organelor internaționale pot acționa independent de faptul că sunt cetățeni ai statului reclamat sau ai altui stat sau chiar apatrizi, acest drept fiind garantat persoanelor fizice ca ființe umane și nu ca cetățeni²⁵.

Sistemele regionale de protecție a drepturilor omului recunosc și proclamă drepturi fundamentale a individului (sistemul european, american și african), însă dintre toate cel european este cel care a instituit un sistem de protecție mult mai avansat și mult mai eficace²⁶ – la început Comisie și Curte, apoi doar Curtea Europeană a Drepturilor Omului, cu sediul la Strasbourg. Aceasta instituție poate fi sesizată printr-o cerere de către orice persoană fizică, organizație neguvernamentală sau de către orice grup de particulari care se pretinde victima unei încălcări a drepturilor recunoscute în Convenția semnată la Roma: „Curtea poate fi sesizată printr-o cerere de către orice persoană fizică, orice organizație neguvernamentală sau de către orice grup de particulari care se pretinde victima unei încălcări” De astfel, cetățenii Uniunii Europene se bucură de dreptul de a se adresa oricărui instituții sau organism comunitar și de a primi răspunsul acestora.

3. Calitatea de subiect activ al răspunderii penale internaționale. Unul dintre argumentele cele mai solide folosite însă de susținătorii teoriei că individul poate fi subiect de drept internațional este recunoașterea acestuia ca subiect activ al răspunderii penale în dreptul internațional²⁷. Răspunderea penală, așa cum a fost ea privită încă din dreptul roman, este un atribut al omului, al persoanei fizice,

²¹ A. De Zayas, J. Th. Moller și T. Opashi, *Application of the International Covenant on Civil and Political Rights under the Optional Protocol by the Human Rights Committee*, in „*German Yearbook of International Law*”, vol. 28, 1985, p. 9-64

²² Creat în 1970, în baza art. 8 al Convenției internaționale privind eliminarea tuturor formelor de discriminare rasială

²³ Art. 19-24 din Convenția din 1984 împotriva torturii și a altor pedepse sau tratamente crude

²⁴ Conform unei hotărâri a Consiliului executiv al UNESCO din 1978

²⁵ Ion M. Anghel, op.cit., p. 427

²⁶ G. Cohen-Jonathan, *La Convention Européenne des Droits de l'homme, Economica*, Paris, 1989, p. 278 și următ.

²⁷ H. Lauterpacht, *International Law and Human Rights*, London, 1950, p. 15, G. Sperdutti, *L'individu et le droit international*, „*Recueil des Cours*”, 1956, p.824, D.P.O'Connell, *La personnalité en droit international*, RGDIP, 1963, p. 35

singura persoană reală, așadar ea nu incumbă statului, ci reprezentanților acestuia, așa precum a fost respinsă și ideea răspunderii penale a persoanei juridice, considerată ca pură ficțiune (*societas delinquere non potest*).

A atribui răspunderea statului ar presupune absolvirea adevăraților autori ai crimelor de drept internațional. Au existat și adversari ai acestei teorii, care au considerat că, deși persoanele fizice răspund penal pentru fapte prevăzute de legea internă dar și pentru fapte ca genocid, crime de război, crime împotriva păcii și umanității, ele sunt sancționate în baza legilor penale interne și deferite instanțelor interne, iar atunci când răspund în fața instanțelor internaționale răspund ca organe sau reprezentanți ai statelor care au săvârșit fapte ilicite.

În evul mediu, când concepția individualistă a înlocuit treptat ideea socială care atrage teoria capacității delictuale a corporațiilor, aceasta devine clasică și recunoscută, fiind confirmată și de norme legislative care stabileau răspunderea comunităților orășenești, rurale etc. care comiteau acte de violență etc. Această concepție este însă respinsă în perioada revoluțiilor burgheze, când principiul din dreptul penal își reintră în drepturi, devenind unanim acceptată teoria că „a pedepsi o persoană juridică, ca fiind culpabilă de un delict, constituie o violare a principiului roman ... care cere identitatea delictului și a condamnatului”²⁸

Problema determinării subiectului răspunderii penale a rămas totuși controversată la începutul secolului XX, doctrina grupându-se în jurul a trei tendințe. Una dintre concepții considera că persoana juridică, fiind o ficțiune, nu putea acționa pe plan juridic și nu ar putea comite un delict, ceea ce o absolvă de orice răspundere penală²⁹, deoarece săvârșirea unui delict presupune săvârșirea sa de către o persoană dotată cu voință proprie. Așadar, persoanele juridice nu pot fi trase la răspundere neavând o voință proprie, iar membrii și funcționarii persoanelor juridice ar putea fi trase la răspundere doar în cazul în care au participat toți la săvârșirea unui delict.

O a doua concepție îmbrățișează ideea că persoanele juridice, la fel ca și persoana fizică, au aptitudinea de a săvârși delict de deoarece sunt ființe reale, cu voință proprie distinctă de cea a membrilor săi și ca atare ar trebui să poarte răspunderea penală și să fie pedepsite pentru infracțiunile pe care le comit³⁰. Alți autori au extins această concepție și au cuprins și răspunderea internațională a statului, mai ales pentru responsabilitatea penală pentru crimele internaționale³¹.

Alți autori la opinia cărora ne raliem au considerat că nu poate fi acceptată concepția personificării reale a persoanelor juridice, așadar nici a statului, întrucât aceasta ar fi în contradicție cu principiile fundamentale ale răspunderii penale și cu

²⁸ Savigny, *System des heutigen romischen Recht*, 1840,

²⁹ Haus, *Principes generaux de droit penal belge*, ed. A 2a, vol. 1, p. 257, Braas, *Traite elementaire de droit penal*, p. 67,

³⁰ J. Maestre, *La personne morale et le probleme de leur responsabilite penale*, 1899, p. 137, R. Valeur, *La responsabilite penale des personnes morales*, 1931, p. 64 si urmat .

³¹ Jacque Dumas, *Responsabilite internationale des Etats*, 1930, p. 111 si urmat, Donnedieu de Vabres, *Traite de droit criminel et de Legislationa penale comparees*, ed.a 3a, 1947, p. 148 si urmat.

natura dreptului internațional contemporan³². Așadar, răspunderea penală este un atribut al omului, al persoanei fizice și nu al unei colectivități, răspunderea penală în cazul unor acte ilicite cu caracter penal săvârșite de un stat împotriva altui stat va reveni reprezentanților statului, aceluia care a ordonat sau executat astfel de acțiuni, căci nici o acțiune criminală pusă la cale de un stat n-ar depăși limitele unui simplu proiect dacă nu ar interveni oamenii pentru a îl pune în execuție³³.

A stabili că răspunderea penală incumbă statului și nu individului ar duce la exonerarea *ipso facto* a adevăraților autori ai crimelor de drept internațional. De altfel, dreptul internațional pozitiv a consacrat în numeroase acte principiul responsabilității penale individuale comise în numele statului. Astfel, principiul răspunderii individuale a fost înscris în Tratatul de la Versailles din 1919 (art. 227 și 228) prin care fostul Împărat al Germaniei Wilhelm al II-lea de Hohenzollern a fost declarat răspunzător în solidar cu guvernul german pentru faptele de război. De asemenea, prin tratatul de la Washington din 1922 ratificat de S.U.A., Marea Britanie, Italia și Japonia privind problema submarinelor și gazelor asfixiante a fost recunoscut principiul responsabilității individuale. Principiul a fost pentru prima oară definit, așa cum menționăm anterior, în Statutele tribunalelor militare internaționale constituite ad-hoc la Nürnberg și Tokyo, reluat și confirmat ulterior și de Rezoluția 95 a Adunării Generale a O.N.U. din 11 decembrie 1946, în Convenția asupra genocidului și Proiectul de Cod al crimelor împotriva păcii și securității umanității, adoptat de Comisia de drept internațional al ONU în 1954.

Aceeași soluție este adoptată și în sentința Tribunalului de la Nürnberg potrivit căreia vinovații de comiterea crimelor împotriva dreptului internațional sunt indivizii și nu entități abstracte (statele). Totuși, nu este înlăturată nici posibilitatea răspunderii grupurilor sau organizațiilor vinovate de crime de război, cărora indivizii le aparțin, dar răspunderea colectivă nu o înlocuiește pe cea individuală. Așadar răspunderea penală individuală din dreptul internațional nu exclude răspunderea juridică internațională a statelor, apreciind că aceasta are importanța de a stabili în sarcina statelor și răspunderea materială pentru daunele cauzate dar și aplicarea unor sancțiuni (individual sau colectiv, în cadrul O.N.U.).

O altă teorie continuă însă să coexiste, având susținerea unor autori de drept constituțional și internațional care apreciază că supusul unui stat nu poate fi tras la răspundere de către alt stat pentru faptele comise de el dacă acestea au fost săvârșite cu instrucțiunile, aprobarea sau în numele statului căruia îi aparține, în virtutea vechii teorii a suveranității absolute care consfințește statului o personalitate supranaturală, omnipotentă și fără răspundere : „Fiind suverane, statele nu răspund decât față de ele însele”³⁴. Așadar, individul nu ar putea răspunde internațional dacă săvârșește „un act de stat”, întrucât acest aspect ar fi contrar regulii imunității de jurisdicție, potrivit căreia un stat nu poate fi supus jurisdicției altui stat (aceasta aplicându-i-se și membrilor săi) . Teoria reprezintă

³² Grigore Geamanu , *Drept internațional public*, ed. Didactică și Pedagogică, București, 1975, P. Drost, *The Crime of State*, Leiden, 1950, p. 283, Stanislaw Plawski, *Etudes des principes fondamentaux du droit international penal*, Paris, 1972 p. 56/67,

³³ Claude Lombois, *Droit penal international*, ed. a 2a , Paris, 1979, p. 36

³⁴ Funk Bretano și Albert Sorel, *Precis du droit des gens*, ed. a 3 a , Paris, 1900, p. 224 și urmat.

practic o transpunere în dreptul internațional a teoriei actului de guvernământ din dreptul administrativ, care și în domeniul său propriu a avut atât susținători dar și adversari în rândul teoreticienilor. Teoria este greșită din punct de vedere științific, în primul rând deoarece transpune în dreptul internațional o regulă de drept administrativ, iar *de facto*, această teorie ar exonera de răspundere persoanele vinovate de săvârșirea de crime de război, fie ele persoane fizice sau state, ceea ce ar compromite ideea de justiție în relațiile internaționale³⁵. A admite exonerarea de răspundere sub pretextul că a acționat din ordinul superiorului înseamnă a justifica crimele cele mai grave și a paraliza orice administrare a justiției. Așadar, echitabil ar fi să fie considerat răspunzător atât autorul material care a acționat la un ordin cât și superiorul ierarhic care a emis ordinul .

Încă din 1919, Comisia asupra responsabilității autorilor războiului și sancțiunilor recunoaște justiției dreptul de a acționa și a aprecia fiecare situație în parte, pornind de la a achita un autor în anumite cazuri concrete și până la a proceda la o micșorare a pedepsei autorului material, ordinul superiorului constituind o circumstanță atenuantă, în raport cu situația concretă în care a fost săvârșită infracțiunea³⁶, inclusiv apreciind dacă autorul se putea sustrage sau nu de la executarea ordinului primit. Principiul răspunderii penale a individului pentru încălcarea dreptului internațional este însă globalizat prin Statutul Curții Penale Internaționale, adoptat la Roma în 1998, semnat și de România în 1999, din care rezultă în mod evident posibilitatea instituționalizată de a sancționa individul pentru săvârșirea crimelor de război de către o instanță cu caracter internațional, argument ce susține pe deplin că modernitatea începe să accepte și să îmbrățișeze din ce în ce mai plener calitatea de subiect de drept internațional a individului, iar viitorul nu poate decât să urmeze această tendință prin stabilirea drepturilor și obligațiilor individului atât prin legile interne ale statelor cât și prin convențiile internaționale semnate de acestea³⁷, indivizii dobândind capacitate activă și pasivă de exercițiu în relațiile internaționale.

³⁵ St. Glaser, „L'acte d'Etat et le probleme de la responsabilite individuelle” în „Revue de droit penal et de criminologie”, 1950, nr. 1, p. 1-17

³⁶ St. Glaser, *Infraction internationale*, Paris, 1957, p. 95 și 188 și următ .

³⁷ Vasile Crețu, *Drept internațional public*, ed. Fundației România de Măine, București, 2001, p. 50